

KOUZELNÁ VÝTVARKA

TVOŘENÍ PRO NEJMENŠÍ
JANA PODZEMNÁ

OBSAH

1. Úvod

Úvodní slovo	8
Patlačí aktivity aneb učíme se od dětí	11
Jak na to, aby se tvoření nezvrhlo?	12
Co když se děti do tvoření nehnou a my bychom chtěli?	14
Zasahovat dětem do tvorby? Tvořit společně?	16
Má výsledek nějak vypadat?	18
Jak naladit děti na výtvarnou činnost?	21
Motivace nebo inspirace?	22

2. Výtvarné lekce

Krajinky podle ročních období	26
Jak pejsek s kočičkou pekli... dort, koláče, pizzu	29
Jak pejsek s kočičkou prali prádlo	37
O Koblížkoví	40
Hrnečku vař!	44
Krtečkovy dobrodružství	46
Sluníčko	49
Vesmír a planety	50
Duha	53
Mraky a déšť	59
Moře a lodě	64
Sopka	67
Sochaření s botou	70
Vyrábíme sníh	72
Zasněžená přáníčka	74
Kraslice z papíroviny	79

3. Výtvarné příspěvky účastnic on-line kurzu

Výtvarka Aleny Holotové	82
Výtvarka Jany Kosové	83
Výtvarka Daniely Sobotkové	84
Výtvarka Daniely Makovníkové	86
Výtvarka Jany Eliášové	90
Výtvarka Michaely Tůmové	92
Výtvarka Romany Vaďurové	96
Výtvarka Šárky Sochové-Landové	98

4. Přehled základních pomůcek a materiálu

Základní materiál	102
<i>Ochrana pracovního prostoru, Papíry, Nůžky a raznice</i>	
Kreslicí materiál	103
<i>Tužky, pastely, fixy, Voskovky, Křídly, pastely a uhly, Tuše a inkousty, Kreslení v mouce</i>	
Lepidla, pásky, samolepky	105
Potřeby na malování	106
<i>Temperové, vodové a prstové barvy, Tuše a inkousty, Doplnkové pomůcky</i>	
Potřeby na otisky a první grafické techniky	108
<i>Otisky, Tisk z koláže, Monotyp</i>	
Recyklovatelné materiály	110
Přírodní materiály	111
Modelovací hmoty	112
Netradiční pomůcky materiály	113
Skladovací prostory a možnosti	114
 Poznámky	 116
Literatura a odkazy	118

JAK MÁ VYPADAT VÝSLEDEK?

Má vůbec u velmi malých dětí nějak vypadat nebo jde jen o proces a zážitek?

U velmi malých dětí do 3 let je to v podstatě zážitková záležitost, proces zkoumání a hraní.

Později, jak se vyvíjí řeč, motorické funkce a vnímání, se dítě už potřebuje výtvarně vyjádřit detailněji. Děti ještě nekreslí to, co vidí, ale to, jak svět kolem nás vnímají a co je zajímavé.

Co zatím o světě kolem sebe ví a co je pro ně důležité. Často proto má jeden obrázek i více názvů a děti nám nemohou jednoznačně sdělit, co nakreslily.

K velkému zlomu dochází v pubertě, kdy děti procházejí obdobím rozčarování. Je to citlivé období kritiky vnějšího světa, neméně však i sebe sama. Pokud hovořím s lidmi, většina z nich přiznává, že výtvarně zamrzli zhruba na úrovni věku 12 let. Zde se totiž láme chle-

ba. Děti bytostně cítí, že konec dětství se blíží. Dospělost je v nedohlednu. Chtějí se přiblížit svým vzorům a nyní mluvím o vzorech z výtvarného světa. Touha po realistickém zobrazení (nebo toho, co umí vzor) se zvyšuje nepřímě úměrně s tím, co děti třeba reálně dovedou. Přichází rozčarování a mladí lidé často s tvořením končí.

Je to markantní tím více, že žijeme v elektronickém světě, kde na různých sítích lidé vystavují svá díla. Často bez kontextu, vysvětlení, co vše za tím stálo, a jak to vlastně dotyčný autor má. Sbírají se jen pochvaly, líky, komentáře, vše probíhá zrychleně. Kritika na sítích je navíc často neúprosná (a nejen s dětmi) může pěkně zamávat.

JAK NALADIT DĚTI NA VÝTVARNOU ČINNOST?

K výtvarné inspiraci a naladění na činnost se hodí jakákoliv témata ze života a dění kolem nás, přírodních dějů a cyklů, světa příběhů a pohádek. Samozřejmě s ohledem na aktuální věk. Tím vším se děti učí. Pokud dojde ještě k výtvarnému ztvárnění, učí se dvojnásob a nenásilně. Vše se dá narážet tak, aby ten výsledek byl třeba i malinko podle našich estetických představ. Často tvorba předčí i naše očekávání a vznikají bezprostřední abstraktní obrazy či výtvary, které hravě konkurují svou živostí výtvarným počinům moderních abstraktních umělců. Třeba. Anebo to může být i jinak.

Můžeme zkusit:

- Mít zásobu papírů navíc a dílo včas odebrat. Vytvořit toho víc, a pak vybrat náš povedený kousek. Třeba jako dárek nebo na výzdobu.
- Čarovat s výběrem barev či barevných podkladů, pokud malujeme či kreslíme. Dát k dispozici jen některé odstíny barev. Využívat barevných kontrastů.
- Použít techniku koláže s výstřižky z vhodných časopisů atp. Využít tvarových raznic.
- Nemusíme se ani bránit použití vhodných předloh a šablon, pokud je zakomponujeme tak, aby tam dítě pořád mělo volnost výtvarného projevu. Tedy mohlo si předlohu samo pokreslit či jinak výtvarně pojednat.
- Využít paspartování, rámování, podlepení či drobné dotvoření, úpravu díla pro konečný vzhled.
- Pokud pracujeme např. s modelovacími hmotami nebo komponenty, které se dají rozebrat, můžeme materiál využívat opakovaně a výsledek nemusíme (ale můžeme) zachovat.

Nebo:

Vzdát se veškerých ambicí a tvořit jen tak pro zábavu bez nároku na výsledek. Jít až na hranice možností, kdy je dílo zničeno, papír protržen, zamokřen, zmačkáno...

MOTIVACE NEBO INSPIRACE?

V dalších kapitolách knihy nás čekají výtvarné lekce na dětem oblíbená témata. Za celkem ožehavou považuji otázku motivace, přiznám se, že tímto jsem si lámala hlavu poměrně dlouho.

Co ukázala praxe: Nejhorší je nutit se a dělat motivaci ve stylu, že se to má, musí. Podle nějakých tabulek či nutnosti zaznamenání do výkazů. Či, že jsme to někde četli a dělá se to tak. Přitom tzv. motivací často je už samo tvoření, objevování a zkoumání materiálů a výtvarných procesů. Hlavně u malých dětí to může fungovat velmi dobře a tzv. motivace může být velmi krátká. Slovo motivace bych proto možná zaměnila za slovo **inspire**.

Vezmeme si třeba inspiraci světem příběhů a pohádek, běžných lidských činností, které vycházejí z přírodních dějů a světa kolem nás. A když nezapomeneme sami na sebe, tak můžeme využít to, co máme sami rádi, čemu rozumíme a můžeme hravou formou dětem předat. Většina lektorů, pedagogů a lidí, kteří tvoří s dětmi toho využívá. Inspirativní a úlevné to může být i pro podnikavé rodiče, kteří chtějí začít s dětmi tvořit a možná si trochu lámou hlavu. Není to žádná věda.

Pár příkladů: Pokud rádi zpíváte, propojte tvoření s hudbou. Pusťte si muziku nebo zpívejte u tvoření. Využijte (i samo-vyrobené) hudební nástroje, tvořte na text říkanky, písničky...

Čtete, máte rádi divadlo, tanec, pohyb? Zapijte to do tvoření. Výtvarku lze proložit pohybovými aktivitami nebo si připravit pomocí výtvarného tvoření kulisy a rekvizity, a pak zahrát divadlo. Přírodně smýšlející osoby a zahradníci využijí přírodní materiály, pobyt venku a zkoumání nalezených materiálů. Sběrači jsme v dětství byli skoro všichni a tuto oblíbenou aktivitu lze do tvoření velmi dobře zapracovat. Další možností je zapojit úklidovou vášeň či potřebu čas od času vytřít věci. Zrecyklovat materiály, které bychom jinak vyhodili. Rádi zkoumáte a experimentujete? Hurá do toho. Inspirace číhá všude kolem nás. Z přírody, životních cyklů a světa kolem nás čerpají ve své tvorbě umělci známí i neznámí. Takto je možné ledacos odkoukat od výtvarníků, umělců, sochařů, grafiků a jejich děl.

HRNEČKU VAŘ!

Inspirace:

Inspirace známou pohádkou je jasná. Ideální je pro výrobu nejrůznějších barevných kaší. Využít můžeme klasicky temperových barev nebo klidně třeba kaši z mouky, kterou už známe z předchozího tvoření. Navíc si vyhrajeme s výzdobou hrnce.

Nabízí se také pokus s bublající pěnou ze sody a obarveného octa, který se dělává obvykle tematicky jako výbuch sopky. Zde by stačilo dané ingredience dát do hrníčku (soda se zalije octem) a nechat vybublat na plochu vyloženou papíry. A sledovat jaký efekt zanechá pěna na papíře.

Pomůcky:

- tvrdý papír na podklad
- tvar hrníčku z papíru
- výtvarné potřeby na zdobení hrníčku
- temperové barvy a štětce na malování
- případně vidlička či špejle na rytí efektů
- špunty na razítkování

Postup:

- Nejprve jsme si nazdobili hrníčky. Povedeně vypadaly puntíky pomocí špuntu a tempéry. Dětem se také líbilo lepení barevných proužků papíru. Stačí k tomu lepidlo v tyčince nebo tapetové lepidlo.

- Kaši jsme na papír navrstvili pomocí malování štětcem i houbičkou. Jednotlivé odstíny barev jsem už měla nachystané v kelímku a děti si je vyměřovaly.

- Hrníček jsme nakonec buď nalepili ke kaši nebo si jej děti vzaly zvlášť.

Tip: Kaši jde také vyrobit například smícháním hlíny, kterou můžeme nechat přírodní nebo obarvit trochou tempéry. Také jde vyrobit kaše se zbytků rozdrčených barevných kříd smíchaných s lepidlem.

KRTEČKOVO DOBRODRUŽSTVÍ

Inspirace:

Krteček je postavička oblíbená dětmi už několik generací. A že si hloubí v zemi chodbičky a má rád život pod zemí také víme. Když si krtečka navíc vlastnoručně vyrobíme, bude o radost postaráno.

Pomůcky na krtečka:

- hrnatá krabice 250 ml od smetany, keфіru atp.
- disperzní lepidlo, černý textil nebo papír
- růžový vršek nebo zbytek látky na čumák
- oči z papíru nebo knoflíky
- temperové barvy a štětky na malování
- případně vidlička či špejle na rytí efektů
- špunty na razítkování
- tavná pistole nebo lepidlo

Postup:

- Krtečka si můžeme vyrobit třeba z krabice od smetany. Obvykle se tak vyrábějí domečky nebo prasátka, krteček jde také!

- Další varianta je krteček vycpaný z černé ponožky s dolepenými detaily z knoflíků, filcu atp.

- Krabici polepíme černou látkou nebo papírem. Pokud máme zbytky černého semiše, filcu apod. bude kožíšek velmi reálný! Detaily dolepíme pomocí tavné pistole, kdy je hotovo ihned. Nebo použijeme na snadno slepitelné komponenty lepidlo a počkáme si na zaschnutí.

Pomůcky na krtčí noru:

- trochu hlíny v misce
- štětec, disperzní lepidlo
- tvrdý papír
- pomůcky na rytí, klacíky atp.
- popř. rostliny na otisky a nalepení

Postup:

Bylo léto a venku pěkně, tak jsme trochu hlíny vykutali přímo na zahradě. Smícháním hlíny s lepidlem vznikla hliněná barva.

Rozetřeli jsme ji na papír a rytím pomocí klacíků vytvářeli chodbičky.

Využili jsme i obarvení hlíny temperou, otisky a nalepování listů, aby to byl opravdu skvělý pelíšek.

Kromě nory jsme Krtečkovi vyráběli i lektvary v lahvích. Nálev v lahvích tvoří kresba voskovkou, malba vodovými barvami, rostliny jsou nalepeny disperzním lepidlem.

VESMÍR A PLANETY

Inspirace:

Poletíme do vesmíru a potřebujeme k tomu raketu. Jak raketa stoupá a opouští zem, dostává se do vesmírného prostoru zajímavých barev, hvězdokup, mlhovin, galaxií... Svítí tu hvězdy a září různé planety. Takto poeticky se pak můžeme barevně vyřadit jednak při výrobě planet jednak při malování pozadí.

Pomůcky pro výrobu raket:

- dlouhé papírové trubky
- nůžky nebo řezaček
- tvrdý papír – zbytky
- alabal
- k nazdobení rakety mohou být samolepky nebo kousky filcu, papíru

Postup:

- Trubku vespuďu nařízeme z obou stran a vsuneme tvrdý papír tvaru lichoběžníku, pokud chceme trysky.

- Vezmeme velký obdélník alobalu a raketu celou obalíme, aby získala kovový vzhled. Ideální je, když nám nahoře vyčnívá delší kus alobalu, abychom vytvarovali špičku.

- Pak můžeme ještě polepit a nazdobit. My měli zbytky písmenkových samolepek.

Pomůcky pro výrobu planet:

- kolečka z tvrdého papíru
- tupá tužka, podložka, chlupatý drát
- ubrousky, tapetové lepidlo, třpytky
- CD, alobal

Postup:

Vyrobili jsme několik druhů planet a vesmírných těles:

- Měsíc s krátery – děrování tupou tužkou na podložce. Jde s dětským kladívkem i bez. Také jde takovéto kráterové těleso nabarvit a otiskovat jako razítko.

- Planeta s prstencem – do děrovaného kolečka provlečeme chlupatý drát a vytvoříme prsteneček. Kolečka mohou děti i pokreslit, kreativně se meze nekladou.

- Třpytivá planeta – na kolečko navrstvíme ubrousek namočený v tapetovém lepidle, posypeme třpytkami.

- Kovová planeta – kruh z papíru obalíme alobalem nebo využijeme přímo CD.

MALOVÁNÍ VESMÍRNÉHO POZADÍ S OTISKEM PLANETY

Pomůcky:

- tvrdý papír
- alobal, temperová barva, houbička
- voda v rozprašovači nebo kelímek, štětec
- glitrové lepidlo, třpytky atp. (nemusí být), vatová tyčka

Postup:

- Na alobal (i trochu pokrčený) malujeme štětcem nebo nanášíme barvu houbičkou. Otiskneme na tvrdý papír.
- Papír můžeme i trošinku navlhčit a malovat ještě více do prostoru.
- Můžeme vyzkoušet naválet barvu na děrovanou planetu a otiskovat na vlhký papír.
- Také jde vyrobit hvězdný třpyt pomocí roztírání glitrového lepidla apod.
- Mlhovinu vyrobíme nanesením trochy bílé tempery třeba vatovou tyčinkou.
- Nakonec můžeme i nalepit jednotlivé planety.

Na barvení pozadí lze samozřejmě využít jakoukoliv jinou výtvarnou techniku. Zajímavé je např. malování pomocí obarvených jarových/mýdlových bublin.

Tip pro větší děti: Děti si dokreslí i další vesmírné náměty podle fantazie. Mimosemšťany, rakety, planety, kosmonauty...

MALOVÁNÍ VESMÍRNÉHO POZADÍ S OTISKEM PLANETY

Pomůcky:

- tvrdý papír
- alobal, temperová barva, houbička
- voda v rozprašovači nebo kelímek, štětec
- glitrové lepidlo, třpytky atp. (nemusí být), vatová tyčka

Postup:

- Na alobal (i trochu pokrčený) malujeme štětcem nebo nanášíme barvu houbičkou. Otiskneme na tvrdý papír.
- Papír můžeme i trošinku navlhčit a malovat ještě více do prostoru.
- Můžeme vyzkoušet naválet barvu na děrovanou planetu a otiskovat na vlhký papír.
- Také jde vyrobit hvězdný třpyt pomocí roztírání glitrového lepidla apod.
- Mlhovinu vyrobíme nanesením trochy bílé tempery třeba vatovou tyčinkou.
- Nakonec můžeme i nalepit jednotlivé planety.

Na barvení pozadí lze samozřejmě využít jakoukoliv jinou výtvarnou techniku. Zajímavé je např. malování pomocí obarvených jarových/mýdlových bublin.

Tip pro větší děti: Děti si dokreslí i další vesmírné náměty podle fantazie. Mimosemšťany, rakety, planety, kosmonauty...

PŘEHLED ZÁKLADNÍCH POMŮCEK A MATERIÁLU

ZÁKLADNÍ MATERIÁL

Zde je uveden přehled základních potřeb, které se mohou hodit a osvědčily se nám při výtvarce s nejmenšími. Není potřeba mít vše a určitě ne najednou.

Zakrytí a ošetření prostor:

Využijeme igelitové ubrusy, balicí papír, noviny, podložky, vlhké hadříky či ubrousky na ruce, když není přístup k umyvadlu. Hodí se po ruce i nádoba na vymývání štětců a pomůcek. Tvořit je možné u stolu i na zemi, a také venku v přírodě.

Papíry:

Hodí se jak materiál nakoupený v papírnictví tak výhodně zrecyklované větší i menší kartonové krabice, lepenka. Klasické čtvrtky, balicí papíry, krepový papír, rozložené krabičky, papírové tácky, víka. Netradičně lze papírovou páskou pospojovat i různé druhy papírů, noviny, barevné papíry, časopisy a vytvořit si zajímavý podklad pro malbu, a to i velkého formátu.

Nůžky a raznice:

Pokud děti vidí dospělého od malička, jak pracuje s nůžkami (či jiným nářadím), je pro ně jednodušší brát toto nářadí jako běžnou pomůcku. Je jasné, že u velmi malých dětí ještě motorika není plně vyvinuta a jedná se spíš o seznámení s nářadím než klasické stříhání. Můžeme dětem nabídnout ke stříhání tenké proužky papíru, kdy to jde snadno. Postupným trénováním se děti naučí stříhat i složitější tvary. Takovýto domácí trénink stříhání nebo příprava v dětských skupinách a kroužcích pro nejmenší je později výhodou ve školce i škole, kdy se děti s přehledem nebojí nůžky použít. Velkým pomocníkem jsou i tvarové raznice. Hlavně klasika, která skýtá mnoho kombinací a možností využití a jen tak se neomrzí: hvězdy, vločky, listy, srdíčka, květy, kolečka.

POTŘEBY NA OTISKY A PRVNÍ GRAFICKÉ TECHNIKY

Otisky jsou skvělá zábava

Několik tipů na využití osvědčených pomůcek: houbičky, karton a trubky, bublinková fólie, špunty, guma, kousky polystyrenu, přírodniny, listy, rozkrojené ovoce nebo zelenina, bramborová razítka, klasická razítka, dřevěné kostky, vyřazené vhodné kousky ze stavebnice, autíčka, plastová zvířátka na otisk stopy, vlastnoručně vyrobená razítka.

Tisk z koláže

Tisknout ručně můžeme i jednoduché koláže dobře nalepené z tvrdých papírů nebo vlnité lepenky. Ideálně malé obrázky. Koláž naválíme barvou, třeba pomocí pěnového válečku nebo tupováním houbičkou. Otiskneme přitlakem ruky nebo pomocí kuchyňského válečku na suchý či navlhčený papír. Použijeme s klidem temperové barvy. Nemusíme nutně pořizovat speciální barvy na linoryt ani váleček na barvu jako na obrázku. Podmínkou pro ruční tisk, aby se dařilo, je nalepení koláže v jedné vrstvě. Lepené papírky a ozdoby by se raději neměly více jak 2 x krát překrývat.

Monotyp

Monotyp je skvělý druh tisku z plochy. Malovat můžeme temperou (klidně i prstovou barvou) na plastovou či skleněnou desku nebo i zrcadlo. Pak z této plochy sejmem otisk na čistý papír. S dětmi se nám osvědčila metoda nanesení temperové

barvy houbičkou na plastovou desku. Jednoduše můžeme i vložit tvrdý papír do Euroobalu (plastové složky) a vyrobit si takovouto pomocnou destičku na otisky. Pro lepší výsledek doporučuji podložku předem odmastit. Barva je nanášena na plochu v souvislé vrstvě. Barva by měla mít střední hustotu. Ani řídká ani moc hustá a vrstva spíše tenčí. Je potřeba vyzkoušet předem. Do nánosu barvy ryjeme prstem, vatovou tyčkou nebo silným koncem štětce. Stačí i volné čmárání s nejmenšími. Sejmeme otisk jako v předchozím případě a často využíváme ještě k dalšímu dotváření jako skvělé pozadí.